

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060108

DOM
2021-12-22
Stockholm

Mål nr
M 7824-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2020-06-24 i mål nr M 6160-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Staten genom Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

Motpart

1. G.H

2. M-L.P

Ombud för 1 och 2: D.E

SAKEN

Ersättning på grund av avverkningsförbud inom fastigheten X i Uppvidinge kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom ogillar Mark- och miljööverdomstolen G.Hs och M-L.Ps talan samt befriar staten från skyldigheten att ersätta G.Hs och M-L.Ps rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen.

Dok.Id 1735854

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

BAKGRUND

G.H och M-L.P äger fastigheten X i Uppvidinge kommun. Fastigheten omfattar ca 185 hektar varav ca 177 hektar utgör produktiv skogsmark.

I maj 2018 anmälde G.H och M-L.P en planerad avverkning omfattande ca 2,8 hektar på fastigheten till Skogsstyrelsen. I ett beslut den 20 sep-tember 2018 förbjöd Skogsstyrelsen vid vite all avverkning inom det anmälda området. Som skäl för beslutet angav Skogsstyrelsen att avverkning var förbjuden enligt 8 § artskyddsförordningen eftersom avverkning med största sannolikhet skulle innebära att knärotens växtplatser försvann. Det angavs vidare att beslutet gällde omedelbart, även om det överklagades. Beslutet överklagades inte utan fick laga kraft den 20 oktober 2018.

G.H och M-L.P stämde därefter staten genom Kammarkollegiet med ett yrkande om ersättning för det intrång som de ansåg att Skogsstyrelsens beslut innebar. I den överklagade domen biföll mark- och miljödomstolen bolagets talan och förpliktade staten att utge ersättning till bolaget med 545 829 kr.

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Staten genom Kammarkollegiet (Kammarkollegiet) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och ogilla G.Hs och M-L.Ps talan, samt befria staten från skyldigheten att betala deras rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen.

G.H och M-L.P har motsatt sig ändring och yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa mark- och miljödomstolens dom.

Parterna har begärt ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Parterna har i allt väsentligt åberopat samma grunder och omständigheter som i mark- och miljödomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har i domar denna dag bedömt att det kan utgå ersättning till fastighetsägare också när ett beslut om avverkningsförbud enligt 12 kap. 6 § miljöbalken är motiverat av miljöbalkens hänsynsregler och artskyddsförordningens fridlysningsbestämmelser (se domar i mål nr M 7888-19 och M 7293-20).

Kammarkollegiet har i detta mål även invänt att G.H och M-L.P inte har rätt till ersättning, eftersom de varken har överklagat Skogsstyrelsens beslut eller ansökt om dispens från artskyddsförordningens förbud och därmed inte har uttömt möjligheterna till rättslig prövning av om avverkningen kan tillåtas. Mark- och miljööverdomstolen prövar först den invändningen.

Skogsstyrelsens beslut att förbjuda avverkning är fattat med stöd av 12 kap. 6 § miljöbalken som gäller när en verksamhet eller åtgärd inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt, men ändå kan komma att ändra naturmiljön väsentligt. Enligt paragrafens fjärde stycke får tillsynsmyndigheten förelägga den anmälningskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skador på naturmiljön samt, om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, förbjuda verksamheten. Enligt 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken har fastighetsägaren, under vissa förutsättningar, rätt till ersättning vid förelägganden eller förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket som rör viss verksamhet.

Mark- och miljööverdomstolen anser att det som utgångspunkt inte kan krävas att ett beslut fattat av en förvaltningsmyndighet, som innebär ett intrång i en enskilds pågående verksamhet, måste överprövas för att den enskilde ska ha rätt till ersättning pga. intrångsbeslutet. För liknande beslut, som kan medföra en inskränkning i en pågående markanvändning och som fattas med stöd av en uttrycklig reglering, fordras inte att fastighetsägaren uttömmar möjligheterna att överpröva intrångsbeslutet för att

ersättning ska kunna utgå, t.ex. vid beslut om områdesskydd enligt 31 kap. 4 § miljöbalken eller områdesbestämmelser enligt 14 kap. 11 § plan- och bygglagen (2010:900). Några särskilda skäl att ställa andra krav i förevarande situation finns enligt Mark- och miljööverdomstolen inte. Att G.H och M-L.P inte har överklagat Skogsstyrelsens beslut innebär alltså inte något hinder för dem att nu begära ersättning pga. beslutet.

När det gäller Kammarkollegiets invändning om att det för rätt till ersättning krävs att dispens från förbudet enligt artskyddsförordningen har sökts, har G.H och M-L.P anfört att det inte anges något sådant krav för ersättning i den aktuella ersättningsbestämmelsen, 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken, samt att regleringen i 31 kap. 5 § miljöbalken, i relation till bestämmelserna i 31 kap. 4 §, talar för att beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken berättigar till ersättning, utan att markägaren har gått vidare och sökt tillåtlighet för verksamheten på annat sätt.

Som nämnts ovan är Skogsstyrelsens beslut om avverkningsförbud motiverat av förbudet i 8 § artskyddsförordningen mot att skada vissa växter. Förbudet i artskyddsförordningen gäller direkt, dvs. utan att det fordras något myndighetsbeslut. Ett beslut av Skogsstyrelsen kan alltså ses som ett klagande av vad som ändå följer direkt av fridlysningsreglerna i artskyddsförordningen.

Från ett förbud enligt artskyddsförordningen som det nu aktuella kan dock länsstyrelsen ge dispens, om det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde (se 15 § artskyddsförordningen). Frågan om dispens kan också tas upp av mark- och miljödomstolen, om en ansökan görs där när Skogsstyrelsens beslut överklagas (21 kap. 3 § miljöbalken). Skogsstyrelsen har dock inte möjlighet att fatta beslut om dispens vid sin prövning enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Skogsstyrelsen ska samordna tillsynen med länsstyrelsen när det är ändamålsenligt och möjligt (1 kap. 17 § första stycket miljötillsynsförordningen). Det finns således inget hinder för Skogsstyrelsen att inom ramen för ett ärende enligt 12 kap. 6 § miljöbalken involvera länsstyrelsen, genom att t.ex. inhämta yttrande eller höra länsstyrelsen på

annat lämpligt sätt, när frågor om artskydd aktualiseras. Tvärtom anses det många gånger lämpligt att göra det (se Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens Gemensamma riktlinjer för handläggning av artskyddsärenden i skogsbruket 21 juni 2016, s. 44–45).

Det är alltså som huvudregel länsstyrelsen som har att bedöma om det finns förutsättningar för att ge dispens och i så fall besluta om detta. Ett beslut av Skogsstyrelsen om avverkningsförbud enligt 12 kap. 6 § miljöbalken, som är motiverat av artskydds-förordningens bestämmelser om förbjudna åtgärder, innebär således inte ett slutligt ställningstagande till frågan om en avverkning får ske och inte heller till frågan om den pågående markanvändningen avsevärt försvåras. Det sagda talar enligt Mark- och miljööverdomstolen för att frågan om dispens ska prövas innan ställning kan tas till ett ersättningskrav.

I 31 kap. 5 § miljöbalken sägs att om vissa beslut – som avses i 4 § första stycket 1, 2, 5 eller 6 – innebär att det krävs tillstånd för en viss verksamhet eller åtgärd, betalas ersättning endast om tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor. Det rör sig bl.a. om beslut om vissa åtgärder och inskränkningar som rör nationalparker, naturreservat och vattenskyddsområden. Det förhållande att det fattats beslut om att tillstånd krävs för en åtgärd ger alltså inte rätt till ersättning utan först när det är klart att tillstånd för åtgärden nekats eller förenats med särskilda villkor kan ersättning utgå.

Mark- och miljödomstolen har ansett att denna reglering talar för att frågan om dispens inte behöver prövas innan ersättning kan utgå vid beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken, eftersom något sådant krav inte uttrycks i 31 kap. 4 och 5 §§. Enligt Mark- och miljööverdomstolen är det dock tveksamt att dra några slutsatser om lagstiftarens avsikt i detta avseende, eftersom det över huvud taget inte finns någon ersättningsregel som är kopplad till artskydds-förordningen. Att nämnda reglering i 31 kap. 5 § finns, skulle tvärtom anses kunna ge stöd för att rätten till ersättning inträder först när ett intrång är definitivt, vilket i den aktuella situationen kan sägas vara när frågan om artskydds-dispens har prövats. Vidare finns i 31 kap. 4 § 3 en bestämmelse som för rätt till ersättning ställer krav på att dispens vägrats eller förenats med särskilda villkor. Detta gäller när regeringen har inrättat generella biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket 1, dvs. sådana som avser vissa naturtyper och inte ett särskilt utpekade

område. Denna biotopskyddsreglering har den likheten med artskyddsregleringen att den gäller direkt med stöd av författning utan att det behövs ett särskilt beslut i det enskilda fallet. Enligt Mark- och miljööverdomstolen talar regleringen i punkten 3 för att motsvarande ska gälla för att ersättning ska kunna utgå vid inskränkningar pga. fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen.

Sammanfattningsvis anser således Mark- och miljööverdomstolen att möjligheten till dispens ska prövas innan frågan om rätten till ersättning avgörs. Eftersom så inte har skett saknas det förutsättningar att bifalla G.Hs och M-L.Ps käromål. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska därför deras talan ogillas.

Rättegångskostnader i Mark- och Miljööverdomstolen

Kammarkollegiet, som fått del av motpartens kostnadsräkning och slutförelagts, har inte inkommit med något beloppsyrkande. Någon ersättning för statens kostnader här ska således inte utgå.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2022-01-19

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Fredrik Ludwigs, tekniska rådet Mikael Schultz, hovrättsrådet Katarina Berglund Siegbahn, referent, och tf. hovrättsassessorn Mathias Gunnervald.

Föredragande har varit Erica Ehne.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2020-06-24
meddelad i
Växjö

PARTER

Kärande

1. G.H

2. M-L.P

Ombud för 1 och 2: D.E

Svarande

Staten genom Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

SAKEN

Ersättning enligt 31 kap. miljöbalken

DOMSLUT

1. Staten ska till G.H och M-L.P betala 545 829 kr. På beloppet ska ränta utgå på beloppet enligt 5 § räntelagen (1976:635) från den 20 oktober 2018 till dess betalning sker eller denna dom vinner laga kraft.
  2. Staten ska ersätta G.H och M-L.P deras rättegångskostnader med 85 500 kr, varav 66 500 kr för ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.
-

BAKGRUND

G.H och M-L.P äger fastigheten X. Fastigheten omfattar ca 185 hektar varav ca 177 hektar utgör produktiv skogsmark. Fastigheten utnyttjas för bl.a. skogsbruk.

G.H och M-L.P underrättade Skogsstyrelsen i maj 2018 att de planerade att avverka skog på ett område om ca 2,8 hektar på fastigheten. Med anledning av underrättelsen gjorde Skogsstyrelsen ett tillsynsbesök på fastigheten. Med hänsyn till vad som observerades vid besöket bedömde Skogsstyrelsen att det fanns vissa skyddsvärda arter inom området och det inleddes ett samråd om avverkningen. Samrådet utmynnade i att Skogsstyrelsen den 20 september 2018 beslutade om ett förbud mot att avverka skog eller på annat sätt skada växtplats för orkidén knärot inom viss del av det område där G.H och M-L.P planerade sin avverkning. Beslutet vann laga kraft den 20 oktober 2018.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

G.H och M-L.P har yrkat att svenska staten ska förpliktigas att utge ersättning till dem med 539 000 kr jämkat i enlighet med 4 kap. 4 § andra stycket expropriationslagen (1972:719) jämte ränta enligt 5 § räntelagen från och med den 20 oktober 2018 till dess betalning sker eller mark- och miljödomstolens dom vinner laga kraft.

De har även yrkat ersättning för rättegångskostnader med 85 500 kr, varav 66 500 kr utgör ombudsarvode och 19 300 kr utgör övriga omkostnader.

Staten har bestritt yrkandet. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig.

Staten har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 12 800 kronor.

GRUNDER

G.H och M-L.P

Rätt till ersättning

Beslutet är fattat med stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken. Enligt 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken har fastighetsägare rätt till ersättning på grund av föreläggande eller förbud enligt den bestämmelsen som innebär att pågående markanvändning inom berörd del av fastighet avsevärt försvåras.

Närmre ledning om när en pågående markanvändning ska anses avsevärt försvåras finns i Bostadsutskottets uttalanden (BOU 1986/87:1, s. 150 f) i samband med införandet av plan- och bygglagen (1987:10). Bostadsutskottet uttalade att en fastighetsägare endast ska behöva tolerera ett intrång som är bagatellartat för honom och därför kan en procentsats inte anges. En toleransgräns på tio procent inom berörd del får anses vara den högsta som i något fall ska behöva accepteras. Den gäller om den berörda delen representerar ett i pengar litet belopp. Representerar den ett högre värde är det en i relativa tal mindre värdenedsättning som fastighetsägaren behöver tåla. Ett för ägaren i absoluta tal stort belopp kan aldrig vara bagatellartat.

Enligt Skogsstyrelsens egen beräkning är värdet av den del av fastigheten som berörs av beslutet 380 000 kr och det värde som kärandena går miste om på grund av beslutet 250 000 kr. Intrånget motsvarar därmed enligt Skogsstyrelsens egen beräkning 66 procent av värdet av berörd del.

Det finns inget lagstöd för svarandens inställning att ett avslag på ansökan om artskyddsdispens är en förutsättning för att erhålla ersättning med stöd av 31 kap. 4 § första stycket 7 MB. Tvärtom talar bestämmelsen i 31 kap. 5 § MB för att beslut enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket MB som försvårar pågående markanvändning berättigar till ersättning utan att markägaren gått vidare och sökt tillåtighet för markanvändningen på annat sätt. Det aktuella beslutets formulering ger inte heller stöd för statens inställning. Beslutet är inte formulerat på så sätt att

beslutet endast gäller under förutsättning att artskyddsdispens inte meddelas av länsstyrelsen.

Som skäl mot ersättning anför staten vidare att det finns risk för att kärandena både blir kompenserade för Skogsstyrelsens beslut och sedan får avverka efter en dispensprövning. En sådan situation får sägas vara särskilt reglerad i 31 kap. 15 § miljöbalken. Det kan också tilläggas att det saknas särskilda hinder för Skogsstyrelsen att när som helst upphäva beslutet enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Trots detta har lagstiftaren föreskrivit ersättningsrätt när beslut enligt paragrafen medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Risken för ändrade förhållanden eller möjligheten till nya myndighetsbeslut talar således inte mot ersättningsrätt i detta fallet.

Det ska påminnas om att Skogsstyrelsens beslut är taget med nödvändigt stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken, i vilken bestämmelse det hänvisas till ersättningsreglerna i 31 kap. miljöbalken. Det ska också påminnas om att det saknas formell möjlighet för Skogsstyrelsen att besluta om förbud med direkt stöd i artskyddsförordningen för vilken Skogsstyrelsen inte är behörig tillsynsmyndighet.

Vad gäller principen om lagenlighet är den inte preciserad i författningstext utan får uttolkas genom uttalanden i andra rättskällor. Det har därvid uttalats att vid tillämpning av principen måste hänsyn tas till vad den enskilde med fog kunnat förvänta sig när verksamheten påbörjades ifråga om att få bedriva sin verksamhet (SOU 2013:59 s. 122). Även när uttrycklig hänvisning till ersättningsregler saknas i den lagstiftning som möjliggör rådighetsinskränkning – ett förhållande som inte råder i det aktuella fallet där rådighetsinskränkning har gjorts med stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken – har Högsta domstolen funnit att stöd för ersättning kan hämtas direkt från 2 kap. 15 § regeringsformen genom en proportionalitetsbedömning i det enskilda fallet. Vid en sådan prövning tycks frågan om inskränkning beror på omständigheter *utanför den enskildes kontroll* samt om det varit *möjligt för den enskilde att förutse inskränkning* ha tillmätts särskild

betydelse (jfr NJA 2014 s 332 pp 20 och 23). Det förhållandet att ett myndighetsingripande sker med hänvisning till rena bevarandeintressen synes också utgöra ett skäl för en ersättningsrätt med direkt stöd i 2 kap. 15 § regeringsformen (jfr NJA 2014 s 332 pp 20 och 23). Av sistnämnda uttalande följer också att det finns ett visst fog för uppfattningen att undantagsregeln i 2 kap. 15 § tredje stycket regeringsformen inte gäller ingripande med hänvisning till just rena bevarandeintressen.

Det uttrycks i rättskällorna att det är viktigt att principen om lagenlighet inte utnyttjas för att kringgå rätten till ersättning, t.ex. genom att ingripande mot en verksamhet sker med stöd av de allmänna hänsynsreglerna i en situation där det mest proportionerliga varit att stödja ingreppet genom beslut om områdesskydd (SOU 2013:59 s 122). Vid beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken ska Skogsstyrelsen tillämpa de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Det är vidare som svaranden framhåller korrekt att artskyddsförordningen i praxis har betraktats som en precisering av dessa allmänna hänsynsregler. Svarandens resonemang kring principen om lagenlighet mot denna bakgrund utgör ett försök att kringgå kärandenas uttryckliga rätt till ersättning enligt 12 kap 6 § fjärde stycket miljöbalken.

I vägledande praxis har uttalats att begreppet pågående markanvändning ska ges en generös tillämpning (se t.ex. NJA 2015 s 323). Uttalandena har förvisso skett i förhållande till frågan om vilka verksamheter som kan anses pågående. Skäl saknas emellertid att inte också ha en generös tillämpning i förhållande till principen om lagenlighet. Kärandena menar att begreppet ska ges en generös tillämpning även när det gäller frågan om vilka begränsningar av sitt skogsbruk som de med fog kunnat förvänta sig.

Svaranden menar att kärandena inte har lidit skada till följd av beslutet eftersom åtgärden som förbjudits genom beslutet ändå inte hade fått utföras utan dispens från artskyddsförordningen. Det är oklart om svaranden menar att de inte lidit någon sådan övrig skada som ska ersättas enligt 4 kap. 1 § tredje punkten

expropriationslagen. Käranden yrkar ersättning enligt 31 kap. 4 § sjunde punkten miljöbalken jämte 4 kap. 1 § andra punkten expropriationslagen. Inställning är alltså att fastighetsvärdet har minskat på grund av de begränsningar i markanvändningen som följer av beslutet och att fastighetsvärdet kommer att förbli lägre så länge beslutet gäller. Att beslutet skulle kunna upphävas kan inte innebära att yrkandet om ersättning ska ogillas lika lite som det självklara att markägarens val att inte överklaga beslutet skulle innebära att rätten till ersättning går förlorad. Det är en fullständigt orimlig ordning att ersättning enligt 31 kap. 4 § punkten 7 endast ska utgå först efter att en markägare uttömt alla möjligheter till rättslig prövning för att få fortsätta sin pågående markanvändning.

Man kan fråga sig om 8 § artskyddsförordningen begränsar den aktuella avverkningen på samma sätt som beslutet gör. När myndigheten förbjuder den enskilde att driva en verksamhet som riskerar att vara olaglig är myndigheten inte bunden av något straffrättsligt beviskrav. Myndigheten kan genomdriva förbudet även om risken för överträdelse är förhållandevis liten och utan bevis för att verksamheten med säkerhet skulle medföra en överträdelse. Ett förbud mot verksamheten med hänvisning till att den strider mot allmänna regler har således en större begränsande effekt än den allmänna bestämmelsen i sig. Möjligen gäller detta särskilt allmänna bestämmelser i en sådan svårtillämpad lagstiftning som artskyddsförordningen. Därtill kommer det faktum att det inte varit lagstiftarens avsikt att den allmänna fridlysningsbestämmelsen i 8 § artskyddsförordningen skulle kunna ges en tillämpning som innebär att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras (jfr MÖD 2017:7). Det har helt enkelt krävts ett beslut enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket för att åstadkomma den begränsning som nu gäller.

Mark- och miljööverdomstolen har i dom den 20 december 2018 i mål nr M 10104-17 prövat frågan om ett förbud att avverka skog meddelat med stöd av 12 kap. 6 § miljöbalken och med hänvisning till 4 § artskyddsförordningen var förenligt med proportionalitetsprincipen. Med koppling till domstolens slutsats att beslutet var proportionerligt nämner domstolen ”att fastighetsägare har rätt till ersättning om ett

beslut, föreläggande eller förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras”. Just det förhållande att ersättningsrätt föreligger synes således haft avgörande betydelse för MÖD:s slutsats att Skogsstyrelsens beslut var förenligt med proportionalitetsprincipen.

Beräkning av ersättning

Kärandena har låtit en auktoriserad lantbruksvärderare utföra en värdeberäkning enligt vilken värdet på förbudsområdet motsvarar 431 000 kr. Värderingen är gjord av en auktoriserad lantbruksvärderare och ska ligga till grund för beräkningen av fastighetens värdeminskning pga. Skogsstyrelsens beslut.

Vid beräkning av ersättning enligt 31 kap. 4 § miljöbalken tillämpas expropriationslagen. Med tillämpning av 4 kap. 4 § första stycket expropriationslagen ska Skogsstyrelsens beslut anses ha minskat fastighetens värde med 431 000 kr. Efter påslag enligt 4 kap. 1 § andra stycket expropriationslagen utgör intrångsersättningen 538 750 kr. Sistnämnda belopp ska jämkas/uppräknas enligt 4 kap. 4 § andra stycket expropriationslagen. På det jämkade/uppräknade beloppet ska ränta enligt 5 § räntelagen utgå från och med den 20 oktober 2018.

Svaranden menar att ersättningen inte ska beräknas med utgångspunkt från att ett försvårande av markanvändningen på berörd del av fastigheten sker för all framtid. Någon beräkning av hur ett ersättningsbelopp ska fastställas om försvärandet ska anses tidsbegränsat lämnas emellertid inte. Inte heller förklarar svaranden om en ersättning i och för sig ska beräknas såsom ersättning för minskat marknadsvärde eller övrig skada.

Käranden anser att ersättningsbeloppet ska beräknas som minskning av fastighetens värde eftersom i princip alla intäkter från markanvändningen inom förbudsområdet försvinner till följd av Skogsstyrelsens beslut och framtida presumtiva köpare av fastigheten kommer att utgå från att skogsavverkning inom området inte kommer att tillåtas. Värdet av förbudsområdet måste därför vara i det närmaste noll och fastighetens marknadsvärde har då minskat med ett belopp som motsvarar

marknadsvärdet på förbudsområdet.

Staten

Rätt till ersättning

Svaranden vitsordar i och för sig att ett beslut enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken korresponderar till ersättningsbestämmelsen enligt 31 kap. 4 § 7 miljöbalken, men motsätter sig att ersättningsrätt föreligger i aktuellt fall.

Enligt 8 § artskyddsförordningen (2007:845) är det förbjudet att skada exemplar av sådana växter som anges i bilaga 2 till förordningen. I bilaga 2 framgår att orkidéer är fridlysta i hela landet. Knäroten är en nationellt fridlyst art enligt 8 § artskyddsförordningen. Omständigheterna är likartade med ”bombmurklemålet” (MÖD 2017:7) på så sätt att både bombmurkla och knärot omfattas av bilaga 2 i artskyddsförordningen, dvs. de nationella fridlysningsbestämmelserna. Mot bakgrund av principerna i det målet finns möjligheter att ansöka om dispens hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska då pröva om pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras. I detta fall har kärandena inte ansökt om dispens från artskyddsförordningen och därmed inte uttömt sina möjligheter att få avverka på den aktuella fastigheten. En dispensansökan skulle kunna utmyнна i ett beslut om beviljad dispens för avverkningen. Möjligheten finns att kärandena, om ersättning betalas ut, både blir kompenserade för Skogsstyrelsens beslut och sedan får avverka efter en dispens prövning. Det är inte rimligt att ersättning utgår när alla möjligheter till att få avverka inte är uttömda och dispens från artskyddsförordningen inte har sökts.

Vidare är en förutsättning för ersättning enligt 31 kap. 4 § miljöbalken att det är fråga om ett beslut som innebär att pågående markanvändning inom en berörd del av fastigheten avsevärt försvåras. I 31 kap. 4 § miljöbalken finns begränsningar i ersättningsrätten som är kopplade till begreppet pågående markanvändning. Av förarbetena till miljöbalken framgår följande. En underförstådd och självklar begränsning i uttrycket pågående markanvändning är att endast lagenlig användning av mark eller byggnad berättigar till ersättning. Någon rätt till ersättning finns

därför inte vid myndighetsingripanden i syfte att se till att en lags aktsamhets- eller hänsynskrav följs. Verksamhetsutövaren är vidare skyldig att följa aktsamhetsreglerna oavsett om myndigheten ingriper eller inte (prop. 1997/98:45, del 2, s. 540).

Skogsstyrelsens beslut grundar sig på artskyddsförordningens regler som i sin tur är en precisering av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB när det gäller skydd av arter (se bl.a. MÖD 2013:13 och MÖD 2014:47). Artskyddsförordningen saknar ersättningsbestämmelser och det finns i förordningen inte heller någon hänvisning till 31 kap.

Mot bakgrund av de ovan angivna förarbetsuttalandena finns skäl som talar för att den pågående markanvändningen (den tänkta avverkningen) som är ett rekvisit för ersättning enligt 31 kap. 4 § MB, i detta fall ska likställas med en olovlig pågående markanvändning eftersom åtgärderna i artskyddsförordningen i sig redan är förbjudna. Att utföra en åtgärd som bryter mot artskyddsförordningens förbud är inte en lagenlig användning av mark och ett förbud att utföra en sådan åtgärd kan därför inte vara ersättningsberättigande.

Beslutet har inte inneburit att skada uppstått för kärandena. Detta eftersom avverkningen inom berört område inte skulle ha fått vidtas utan dispens från artskyddsförordningen även om Skogsstyrelsen hade tillåtit den.

Kärandena har inte överklagat Skogsstyrelsens beslut och har inte heller ansökt om dispens från artskyddsförordningen. Kärandena har därmed inte uttömt möjligheten till rättslig prövning av om avverkning i det berörda området kan tillåtas.

Bestämmelsen i 31 kap. 5 § miljöbalken är bara tillämplig i de fall som nämns i 31 kap. 4 § p. 1-5 miljöbalken. Bestämmelsen rör inte 7 punkten i samma bestämmelse och kan inte tolkas e contrario såsom kärandena påstår.

I det beslut på vilket stämmningsansökan grundas har Skogsstyrelsens förbjudit kärandena att inom ett visst utpekad område inom fastigheten X avverka eller på annat sätt skada växtplatser för knärot. Som skäl för beslutet

hänvisar Skogsstyrelsen bl.a. till 2 kap. 3 § miljöbalken och 8 § artskyddsförordningen. Vidare anger Skogsstyrelsen som skäl att avverkningen med största sannolikhet skulle innebära att knärotens växtplatser försvinner och att förbudet behövs för att begränsa och motverka skada på naturmiljön. Knäroten är känslig för uttorkning och har svårt att sprida sig och det tar tio år innan en ny individ kommer.

Man kan inte få intrångsersättning för att följa hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. I miljöbalkens portalparagraf, 1 kap. 1 §, anges bl.a. att miljöbalken ska tillämpas så att den biologiska mångfalden bevaras. En allmän princip i svensk rätt är att ingrepp i miljöns intressen inte ger markägaren rätt till ersättning. En markägare får anses berättigad att utnyttja marken bara så långt som hänsynsreglerna medger. Enligt 2 kap. 1 § miljöbalken är alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd är skyldig att visa att förpliktelserna som följer av 2 kap. MB iakttas. Artskyddsreglerna är en precisering av hänsynsreglerna. Det aktuella beslutet grundas på reglerna i 2 kap miljöbalken och i artskyddsförordningen. Någon rätt ersättning vid myndighetsingripande i syfte att se till att en lags aktsamhets och hänsynsregler följs finns inte.

MÖD:s uttalande i domen i mål nr M 10104-17 om att fastighetsägare har rätt till ersättning om förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras ska inte tolkas som att ersättning ska utgå i alla situationer oavsett vad den pågående markanvändningen består i. I aktuellt mål är den pågående markanvändningen (den tänkta avverkningen) att likställa med en olovlig pågående markanvändning eftersom åtgärderna i artskyddsförordningen redan i sig är förbjudna.

Skogsstyrelsens beslut medför således inte att någon rätt till ersättning uppkommer.

Beräkning av ersättning

Ett beslut som grundas på artskyddsförordningen kan i många fall vara temporärt beroende på många faktorer, t.ex. om den berörda arten flyttar eller om

omkringliggande skog växer upp och då kan hysa lämpliga miljöer för arten ifråga. Det kan i sin tur få till följd att en avverkning inte längre riskerar att påverka artens bevarandestatus negativt och att åtgärden därmed inte längre är förbjuden enligt artskyddsförordningen. Tidsaspekten bör då få en effekt på de värderingsintyg som är gjorda eftersom dessa har som utgångspunkt ersättning för all framtid.

BEVISNING

G.H och M-L.P har åberopat Skogsstyrelsens beslut den 20 september 2018 i ärende A 21464-2018 samt värdering av förbudsområdet utförd den 11 december 2018 av auktoriserad lantbruksvärderare Y.

Bevisningen har åberopats till stöd för att beslutet är taget med stöd av 12 kap. 6 § miljöbalken, att det har inneburit att pågående markanvändning av berörd del av fastigheten påtagligt försvårats samt till stöd för den yrkade ersättningen.

Staten har inte åberopat någon bevisning.

DOMSKÄL

Utgångspunkter för mark- och miljödomstolens prövning

Mark- och miljödomstolen har att pröva om G.H och M-L.P har rätt till ersättning från staten till följd av Skogsstyrelsens beslut den 20 september 2018 att förbjuda dem att vid vite att inom i beslutet angivet område på fastigheten X avverka eller på annat sätt skada växtplatser för knärot och – om så bedöms vara fallet – vilken ersättning som ska betalas.

Rätten till ersättning vid ingrepp från det allmänna är grundlagsskyddad genom regleringen i 2 kap. 15 § regeringsformen. Av bestämmelsen följer att vars och ens egendom är tryggad och att ingen ska behöva tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av

fastigheten avsevärt försvåras ska vara tillförsäkrad ersättning för sin förlust. Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl, gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.

Av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken framgår att tillsynsmyndigheten får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av miljön, får myndigheten förbjuda verksamheten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande eller förbud finns i 31 kap.

I 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken föreskrivs att fastighetsägaren har rätt till ersättning på grund av beslut som innebär att mark tas i anspråk eller att pågående markanvändning inom berörd del av fastighet avsevärt försvåras, om beslutet gäller föreläggande eller förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken som rör viss verksamhet.

Rätt till ersättning

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att Skogsstyrelsen har fattat det aktuella beslutet med stöd av 12 kap. 6 § miljöbalken. Det finns därmed en i lag uttryckligt reglerad rätt till ersättning om beslutet innebär att den pågående markanvändningen inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras.

G.H och M-L.P har anfört att ca 177 hektar av den aktuella fastigheten utgör produktiv skogsmark och att fastigheten utnyttjas för bl.a. skogsbruk. Den anmälan som lämnats in till Skogsstyrelsen avser en föryngringsavverkning på en mindre del.

I förarbetena till miljöbalken anges att begreppet pågående markanvändning ska ges en generös tillämpning. Markägare som hindras från att vidta en naturlig och normal rationalisering av pågående markanvändning ska kunna få ersättning för

detta. Med att som hindras från att vidta en naturlig och normal rationalisering av pågående markanvändning menas att hindras från att vidta åtgärder som vid varje tidpunkt framstår som en naturlig fortsättning på markanvändningen, exempelvis avverkning på skogsmark (se prop. 1997/98:45 del 1 s. 550ff., jfr prop. 1972 :111 bil. 2 s. 332 ff.)

Det har i målet inte ifrågasatts att skogsbruk i sig utgör pågående markanvändning på den aktuella fastigheten. Föryngringsavverkningen ska ses som ett led i skogsbruksverksamheten och inte som en självständig form av verksamhet (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 maj 2020 i mål M 1736-19). Mark- och miljödomstolen bedömer därför att den anmälda avverkningen är att betrakta som ett led i en pågående markanvändning inom berört område.

Av förarbetena till miljöbalken framgår att utgångspunkten för att ersättning ska lämnas vid det allmännas inskränkningar i den enskildes rätt att använda sin mark är att den markanvändning som inskränkningen avser är lagenlig (prop. 1997/98:45 del 2 s. 514). En verksamhetsutövare har att följa de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken samt även artskyddsförordningen, som är att se som en precisering av de allmänna hänsynsreglerna ifråga om skydd av arter (se MÖD 2013:13), även utan ett ingripande från myndigheterna. Om en myndighet ingriper mot en fastighetsägare i syfte att se till att en lags akksamhets- eller hänsynskrav följs föreligger enligt förarbetena till miljöbalken inte heller någon rätt till ersättning (prop. 1997/98:45 del 1 s. 551).

Beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken torde inte sällan vara fattade med stöd av de allmänna hänsynsreglerna samt ibland även med stöd av artskyddsförordningen. Genom att införa bestämmelsen i 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken får lagstiftaren anses ha gett utrymme för rätt till ersättning när myndigheter väljer att ingripa mot pågående markanvändning med stöd av 12 kap. 6 §, även om myndighetsgripandet har sin grund i de allmänna hänsynsreglerna. I praxis har också skäligheten av beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken prövats med beaktande av att rätt till ersättning enligt 31 kap. 4 § första stycket 7 föreligger för det fall

beslutet innebär att den pågående markanvändningen avsevärt försvåras (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 december 2018 i mål nr M 10104-17). Mark- och miljödomstolen tolkar också Mark- och miljööverdomstolens avgörande MÖD 2017:7 på så sätt att 8 § artskyddsförordningen inte ska ges en tillämpning som innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras utan att markägaren har rätt till ersättning. Den oklarhet som kan råda gällande förhållandet mellan de allmänna hänsynsreglerna och, i detta fallet artskyddsförordningens bestämmelser, och den lagstadgade rätten till ersättning i 31 kap. 4 § 7 miljöbalken ska med beaktande av det grundlagsstadgade egendomsskyddet inte drabba den enskilde fastighetsägaren.

Det har inte ifrågasatts att Skogsstyrelsens beslut innebär att den anmälda avverkningen inte kan genomföras inom det aktuella området och mark- och miljödomstolen gör bedömningen att beslutet innebär att pågående markanvändningen inom det berörda området avsevärt försvåras.

Ifråga om statens invändning att den omständigheten att G.H och M-L.P inte har överklagat Skogsstyrelsen beslut och inte har ansökt om dispens medför att någon rätt till ersättning inte föreligger gör mark- och miljödomstolen följande bedömning.

Mark- och miljödomstolen anser inte att lagstiftningen ger stöd för att rätten till ersättning enligt 31 kap. 4 § första stycket 7 miljöbalken förutsätter att ett beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken har överklagats.

Vad gäller frågan om kravet på att söka dispens konstaterar mark- och miljödomstolen att det i 31 kap. 5 § miljöbalken är reglerat när ett nekat tillstånd eller ett tillstånd med särskilt villkor har meddelat är en förutsättning för ersättning. Beslut enligt 12 kap. 6 § omfattas inte av den bestämmelsen. Skogsstyrelsen har valt att förbjuda avverkningen med stöd av 12 kap. 6 § miljöbalken, till vilken en ersättningsrätt är kopplad. Den omständighet att avverkningen genom senare beslut från Skogsstyrelsen eller länsstyrelsen kan komma att tillåtas ska enligt mark- och

miljödomstolen i sig inte medföra att rätt till ersättning inte föreligger. En sådan situation måste lagstiftaren ha varit medveten om kunde uppstå, men har trots det kopplat en ersättningsrätt till bestämmelsen.

Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att Skogsstyrelsens beslut har inneburit att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras och att rätt till ersättning enligt 31 kap. 4 § 7 miljöbalken föreligger.

Ersättningens storlek

Staten har gjort gällande att ett beslut som grundas på artskyddsförordningen i många fall av flera olika faktorer kan vara temporärt och att tidsaspekten därför bör få en effekt på de värderingsintyg som är gjorda eftersom dessa har som utgångspunkt ersättning för all framtid. Staten har dock inte vitsordat något belopp som skäligt eller närmare angett hur värderingen istället bör ske. Mark- och miljödomstolen får därför göra en bedömning av om det yrkade beloppet är skäligt.

Av 31 kap 2 § miljöbalken följer att bestämmelserna i expropriationslagen ska gälla vid beräkning av intrångsersättning enligt 31 kap. miljöbalken, om inte balken innehåller avvikande regler.

Enligt 4 kap. 1 § expropriationslagen ska, vid intrång i del av fastighet, intrångsersättning betalas med ett belopp som motsvarar den marknadsvärdesförlust som intrånget orsakar, med ett schablontillägg.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att, såsom staten har anfört, beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken kan upphävas och avverkningen tillåtas om omständigheterna ändras eller om ny anmälan och att ett beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken inte kan sägas säkerställa ett varaktigt skydd för naturvärdena. Det går inte heller att dra några säkra slutsatser kring hur varaktig inskränkningen i den pågående markanvändningen kommer att bli. Beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken skiljer sig därmed avsevärt från t.ex. ett beslut om områdesskydd.

Mark- och miljödomstolen finner att det i och för sig framstår som en rimlig invändning att osäkerheten kring hur varaktig inskränkningen kommer att bli ska kunna påverka ersättningens storlek. Det kan dock konstateras att lagstiftaren har valt att koppla en ersättningsrätt till beslut enligt 12 kap 6 § miljöbalken trots deras, i jämförelse med t.ex. beslut om områdesskydd, begränsade varaktighet och omfattning. Det finns inte några avvikande bestämmelser i balken för beräkandet av ersättning enligt 31 kap. 4 § 7 utan det är huvudregeln i 31 kap. 2 § som är tillämplig.

Skogsstyrelsen har valt att fatta ett beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och beslutet innebär begränsningar i skogsbruksdriften för G.H och M-L.P. Det finns enligt mark- och miljödomstolen inte skäl att ifrågasätta att beslutet påverkar marknadsvärdet på fastigheten. Det finns enligt domstolen i nuläget inte heller anledning att anta att behovet av att skydda naturvärdena på platsen kommer att upphöra. Den omständigheten att beslutet inte innebär samma varaktiga inskränkning i användningen av fastigheten som t.ex. beslut om områdesskydd ska enligt mark- och miljödomstolen inte påverka rätten till ersättning eller, utan stöd i lag, storleken på ersättningen.

Domstolen bedömer sammanfattningsvis att beslutet kommer att avsevärt påverka fastighetens marknadsvärde och att intrångsersättning, med sedvanligt påslag om 25 procent ska betalas.

Enligt mark- och miljödomstolen överensstämmer också ett sådant synsätt också med kravet på att miljöbalkens regler ska tolkas och tillämpas i linje med vad som följer av regeringens bestämmelser om ersättning vid rådighetsinskränkningar och av Europakonventionen (se NJA 2015 s. 323 och Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 12 maj 2020 i mål nr M 1736-19).

Bolaget har till stöd för yrkad intrångsersättning åberopat en värdering av förbudsområdet utförd den 11 december 2018 av auktoriserad lantbruksvärderare. Mark- och miljödomstolen finner att det inte finns skäl att frångå den värdering som

har gjorts och finner att den kan läggas till grund för bedömning av det belopp som staten ska betala till G.H och M-L.P.

Beloppet (539 000 kr) ska räknas upp enligt KPI. Uppräkning ska ske från oktober 2018 till den 24 juni 2020. KPI var 330,72 i oktober 2018 och senast kända KPI (maj 2020) är 334,91. Det innebär att staten ska betala $(334,91/330,72 \times 539\ 000=)$ 545 829 kr. På beloppet ska ränta enligt 5 § räntelagen utgå från och med den 20 oktober 2018 till dess att betalning sker eller denna dom vinner laga kraft.

Rättegångskostnader

Vid denna utgång i målet ska staten betala G.Hs och M-L.Ps rättegångskostnader. Yrkat belopp är skäligt och ska utgå.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 15 juli 2020.

Anna Karlsson

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Anna Karlsson, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius samt de särskilda ledamöterna Per Olof Jakobsson och Fredrik Warnquist.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se